

Mangel på vann – krise eller utfordring?

Hva kan vi gjøre – fremtidige muligheter for næringslivet?

Av Haakon Thaulow

Innlegg på møte i Norsk Vannforening
7. juni 1994

Vannmangel er i globalt perspektiv kanskje den aller største og mest påtrengende av alle miljøutfordringene vi står over for. På den store FN-konferansen om miljø og utvikling i Brasil 1992 (UNCED-konferansen), var ferskvannsspørsmålet selvsagt med, men kom mediamessig i skyggen av de "nye" miljøproblemområdene: klima, ozon og biodiversitet. Men siden konferansen er ferskvannspørsmålene på full fart oppover på den internasjonale miljøagenda.

Det er selvsagt lite fruktbart å diskutere hvilket miljøproblem som er det viktigste. Det er imidlertid ingen naturressurs som i dag forårsaker så store helse-, miljø-, trivselsmessige og økonomiske problemer som ferskvannet – enten det er for lite av det, for mye, eller har for dårlig kvalitet. Ingen enkelt innsatsfaktor av naturressurser setter slike begrensninger på fremtidig utvikling som ferskvannressursene. Stikkord: Vannmangel til irrigasjon og produksjon, hygienisk utilfedsstillende drikkevann, flom og erosjonsproblemer.

Haakon Thaulow er direktør ved
Norsk institutt for vannforskning (NIVA)

Og problemene er ikke begrenset til U-land, selv om mange av de mest drastiske og omfangsrike ferskvannspørsmålene finnes der. Eksempelvis USA føler også vannkrisen - vannmangel og forurensning - som en meget alvorlig utviklingsbegrensende faktor.

I Norge har vi også våre vannproblemer. Ferskvannressursene er en vital økonomisk ressurs, og en sentral del av vår naturkapital. Vi har gode og etter hvert mangeårige tradisjoner i god vannressursforvaltning, først kvantitativt og senere kvalitativt. Vi bør kunne bidra meget positivt til å løse og forebygge de langt større og alvorligere vannproblemer på den globale arena.

Næringslivet i Norge har muligheter; også den del NIVA er en representant for - det tjenesteytende kunnskapsbaserte næringsliv. Dette er en næring som er lite fremme i eksportdebatten, og som har en meget sterk vekst i de industrialiserte land. Dette er en utvikling som nok vil fortsette, bl.a. fordi arbeidsintensiv produksjon vil trekke mot områder med billigere arbeidskraft. Kunnskapsbasert tjenesteytende næringsliv - som eksempelvis anvendt forskning, har et betydelig eksportpotensiale, men får lite oppmerksomhet.

Har så norsk kunnskapsbasert tjenestetende næring konkurransekraft på de internasjonale miljømarkeder?

Svaret må bli ja. Kunnskapsnivået om miljø/naturressurser er generelt høyt i Norge. I tillegg har vi fordelene av å være et lite land; det er korte og godt utviklede nettverk mellom forvaltning, forskning og næringsliv – aktører som må trekke i sammen for å oppnå gode resultater. Vi har vist nylig gjennom et særdeles arrangementsteknisk vellykket OL på Lillehammer at ulike aktører på tvers av sektorer, nivåer og faggrenser kan trekke sammen. I tillegg må nevnes et spesielt forhold; prisen på akademisk arbeidskraft er lav i Norge. På NIVA merker vi dette, vi konkurrerer meget godt på forskerprisene på det internasjonale FoU markedet, f.eks. sammenliknet med danskene.

Ser vi på vår vannkompetanse spesielt, er denne særlig egnet for eksport. Kompetansen er god og bred. Innenfor både teknikk, økonomi, narurfag og etterhvert samfunnsfag har vi solid vannkompetanse. På enkelte områder knyttet til vannkraftutbygging og konsekvenser av slik utbygging, har vi internasjonal spisskompetanse som delvis (på teknologisiden) allerede er svært etterspurt.

Til tross for den hemske vi har ved at den offentlige miljø- og vannforvaltningen er meget fragmentert, har vannmiljøene i Norge gode og velsmurte "fler- og tverrfaglige kompetansemaskiner" med erfaring fra prosjektsamarbeide. Særlig kan påpekes erfaringer fra mangeårig konsesjonsbehandling etter vassdragsreguleringsloven (vann-

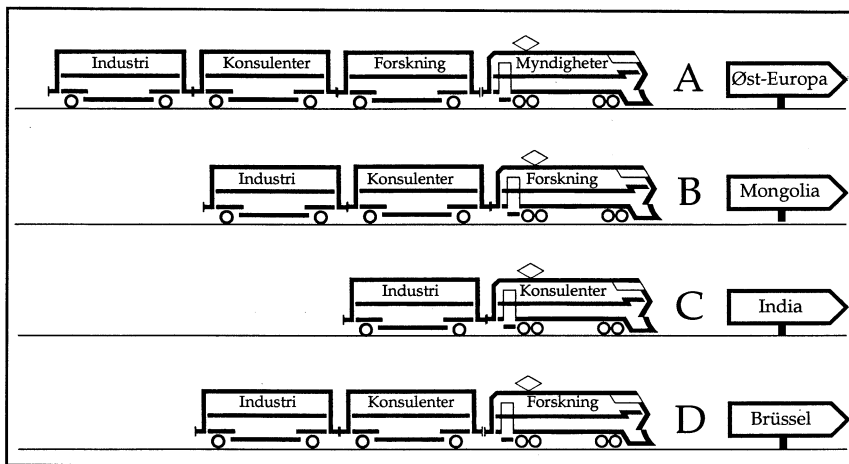
kraftprosjekter), Samlet plan for vassdrag, vannbruksplanlegging og konsekvensanalyser.

Det er naturlig å bruke egen institusjon som eksempel på muligheter og utvikliningslinjer. NIVAs internasjonale aktiviteter er dels finansiert fra Norge (NORAD, Miljøverndepartementet, Utenriksdepartementet oftest gjennom bilaterale miljøavtaler), dels fra utlandet (EU-kommisjonen, World Bank, EBRD, FN, industri). Med enkelte unntak, erfaringene er entydige: *Hver for oss er det norske fagmiljøende for små. Vi må bygge allianser, samle oss i større enheter. Transjonelle konkurrenter på hjemmemarkedet må betraktes som samarbeidspartnere på de internasjonale FoU-markeder.*

Det er myndighetenes målsetting å legge forholdene best mulig til rette for eksport av varer og tjenester. På miljø-siden har Norge profilert seg sterkt og markedsført sin miljøpolitikk og sin miljøkompetanse. Således skulle man forvente gode og vel tilrettelagte systemer for eksport av miljøvarer og tjenester.

Et godt helhetsresultat forutsetter tett og velsmut samarbeide mellom aktørene; forvaltning forskning og næringsliv. De forskjellige aktørene har ulike roller i ulike situasjoner. Dette er illustrert på neste side. Hovedpoenget er at *"lokomotiv og vognrekkefølge skifter fra eksporttog til eksporttog"*

Noen eksemper: Mydighetene er lokomotiv i tog A. Gjennom miljøvern-avtaler etableres FoU prosjekter i samarbeid med en tilsvarende FoU-institusjon i et land i Øst-Europa. Dette resul-

terer i konsulentoppdrag og i neste instans leveranser av miljøteknologi, f.eks. kommunale kloakkrensaneanlegg. Tog B har industrien i spissen. Norsk smelteverksteknologi eller oljeutvinningsteknologi kan resultere i oppgaver til firma og FoU-institutter i forbindelse med nødvendige miljøkonsekvensanalyser. I tog D, som går til EU kommisjonen i Brüssel, er forskningen lokomotiv. Kontaktnett og forskning kan lede til oppdrag for rådgivningsfirma og leveranser av norsk miljøteknologi.

Vi er i Norge ennå lite flinke til å tenke og handle som et vogntog. De forskjellige aktørene kjører for mye rundt i sine egne lokomotiver uten å bevisst ha koplet på vogner. (Uten vogner kommer et lokomotiv fortere frem, men tilbudet når man kommer frem til endestasjonen blir bedre og bredere med et vogntog!)

Norske aktører på de internasjonale miljømarkeder bør i langt større grad tenke nasjonalt. Forskningen bør tenke på senere muligheter for næringslivet,

industrien bør trekke norsk miljøkompetanse med som en del av produktet i form av kompetanse om miljøkonsekvensanalyser osv. *Aktørene må bli hverandres ambassadører og døråpnere!*

Det er ikke tvil om at myndighetene, spesielt i U-landsammenheng, er de viktigste døråpnere for norsk næringsliv. De spiller en helt avgjørende rolle for å fremme eksport av norske miljøtenester og miljøteknologi. Her mener jeg mye kan gjøres ved at *Staten samordner sitt virkemiddelapparat bedre.*

Særlig vil jeg påpeke behovet for bedre samordning mellom Miljøverdepartementet (miljøvernmyndighetene) og Utenriksdepartementet (bistandsmyndighetene, NORAD). Med bedre samhandel og bruk av bevilgningene til miljøtiltak i U-hjelpsbudsjettene (i følge NORADs Årsmelding 1992 var bevilgningene til miljøtiltak og tiltak med miljøkomponenter 1,26 milliarder kroner!) burde vi kunne få til et mer slagkraftig og strømlinjet nettverk mellom

aktørene på den internasjonale miljøarena. På denne måten kan Norge i U-landssammenheng få overført og solgt sin brede og gode miljøkompetanse og ytterligere å materialisere Norges gode miljørennomé.

Våre nordiske venner, og spesielt danskene, synes å ha lyktes bedre med dette. Danmark prioriterer miljørettet u-hjelp svært høyt. Satsingen består bl.a. av at Danida og den danske Miljøstyrelsen samarbeider om å bygge opp miljøvernforvaltningen i mottakerlandene. Samarbeidet har ofte form av såkalte "twinning" arrangementer. Som begreper antyder er ideen at en institusjon i et i-land bidrar til å skape en tvilling av seg selv i et u-land. Aktiviteten under slike avtaler blir finansiert av Danida. Videre har Danmark opprettet et miljørettet u-hjelpfond på flere milliarder dkr., som i sin helhet blir forvaltet av miljøvernmyndighetene.

I kjølvannet følger eksport av danske konsulenttjenester og miljøteknologi. Miljøavdelingen til et dansk konsulentfirma, COWIconsult har for eksempel vokst med 250 personer de siste tre årene.

Danskene har nå noen års erfaring med denne formen for u-hjelp og er meget fornøyde med resultatet. En stadig økende del av Danmarks u-hjelp blir nå orientert mot forskjellige former for miljøtiltak.

Uten å gå i detalj kan det nevnes at også Finland og Sverige prioriterer miljørettet U-hjelp svært høyt. I bunnen ligger et nært samarbeide mellom miljø- og bistandsmyndigheter. I Finland finansierer Finnida (det finske NORAD) mens det finske MD-systemet gjennomfører de miljørettede tiltakene.

Her hjemme er det en utvikling i riktig retning m.h. til å bygge nettverk og samarbeide for å kunne eksportere miljøkompetanse; både forvaltningskompetanse, kompetansetjenester og miljøteknologi. Men vi savner den slagkraftige samordning mellom miljø- og bistandsmyndigheter som det store og sterke lokomotivet som kan få norsk miljøkompetanse i vid forstand skikkelig på banen til beste for både norsk oppfølging av UNCED-konferansen (Agenda 21) og norsk miljørettet næringsliv.